



Nākotnes prasmes taisnīgākai sabiedrībai

Marcella Milana ir Veronas Universitātes asociētā profesore un Notingemas Universitātes pieaugušo izglītības goda profesore. Viņa specializējas pieaugušo izglītībā un ir veikusi plašus pētījumus un rakstījusi par pieaugušo izglītības pārvaldību, politiku un praksi.

LSKA ieskatā ir vēlams iepazīties ar viņas uzskatiem par nākotnes prasmēm senioru izglītošanās kontekstā.

Uz nākotni vērsto prasmju jēdziens attīstās no koncentrēšanās uz nodarbinātību uz plašāku kultūras jautājumu. Tā kā sabiedrība saskaras ar straujām tehnoloģiskām pārmaiņām un jaunām sociālām nevienlīdzībām, izglītotāji, kuru mērķauditorija ir pieaugušie, pārskata, kādas kompetences būs nepieciešamas, lai attīstītos un uzturētu savu labklājību. Pieaugušo izglītības jomā šis aspekts ir īpaši aktuāls, jo mācīšanās kalpo ne tikai personīgajai attīstībai un ekonomiskajai neatkarībai, bet arī kā līdzeklis sociālā taisnīguma veicināšanai.

Pēdējā laikā ne tikai Latvijā, bet arī citur starptautisko organizāciju politisko diskusiju ietekmē liela uzmanība tiek veltīta tam, kas veido **uz nākotni vērstas prasmes**.

Piemēram, Pasaules Ekonomikas foruma ziņojumā “Nākotnes darba vietas 2025” analītiskā domāšana, radošā domāšana un elastība, kā arī empātija, aktīvā klausīšanās un zinātkāre ir minētas kā galvenās prasmes nākamajai desmitgadei. Tās ir dziļi cilvēciskas spējas, kas atbalsta mācīšanos, pielāgošanās spēju un ētisku lēmumu pieņemšanu. Ja tās tiek definētas kā **nākotnes prasmes** – spējas tikt galā ar nākotnes darba vidi, pielāgoties tai un efektīvi darboties tajā, tad vai senioram tas būtu kas jauns, ja vien netiek aizmirsts par jaunajām tehnoloģijām un starppaaudžu sadarbības nepieciešamību, kas akcentē vadības stila nozīmi uzņēmumā.

Darba devēju uzrunāšanai ieviests **transformatīvo kompetenču** jēdziens, kas ietver spēju radīt jaunu vērtību, samierināt pretrunas un dilemmas un uzņemties atbildību par savu rīcību. Šīs kompetences uzsver rīcībspēju un mērķtiecību, pārejot no tehniskas nodarbinātības uz mūžizglītības koncepciju kā pamatu personiskajai neatkarībai un sociālajam ieguldījumam. Tādējādi tās ir formulētas kā **uz nākotni vērstas prasmes** – spējas, kas ļauj indivīdiem, īpaši senioriem, veidot nākotni.



Tādējādi faktiski atšķirība starp **nākotnei nepieciešamām** un **uz nākotni orientētām prasmēm** nepastāv.

Latvijā šobrīd **pieaugušo izglītība** ir atbilde uz darba tirgus nestabilitāti un līdzeklis nākotnes kompetenču apguvei, kas veicina spēju domāt par nākotni, nevis to prognozēt vai kontrolēt. Pieaugušo izglītība palīdz domāt un rīkoties citādi - tūlīt un tagad.





Nākotnes prasmes taisnīgākai sabiedrībai

Savukārt **uz nākotni orientētu prasmju iegūšana** būtu uztverama kā process, kas īstenojas trešās paaudzes universitāšu darbībā (Senioru skolu aktivitātes), piedāvājot gan prasmju apguvi, lai veiktu iepriekš noteiktus uzdevumus, gan domāšanas veida un ētiskās orientācijas attīstīšanu, kas nepieciešama, lai saglabātu aktīvu dzīvesveidu un veselību, iesaistītos interešu meistarklasēs.

Var runāt arī par uz nākotni orientētām prasmēm skatoties caur **sociālā taisnīguma prizmu**, kas īpaši nozīmīgi ir senioriem pirmspensijas vecumā, jo piekļuve mācību iespējām pati par sevi ir taisnīguma jautājums.



Te jāatceras klasika Dž.Roulsa apgalvojums par to, ka - **Taisnīgums prasa**, lai sociālā un ekonomiskā nevienlīdzība tiktu risināta par labu vismazāk privileģētajiem. Taisnīgums savā būtībā ir stāvoklis, kurā katram cilvēkam ir reāla iespēja attīstīt un izmantot pamatspējas un izglītība ir centrālā spēja, jo tā paplašina cilvēku izveles un brīvības iespējas.

Mūsdienās **zināšanas laikmetīgajā ekonomikā, piekļuve izglītībai un digitālā kompetence** ir viens no galvenajiem sociālās priekšrocības noteicošajiem faktoriem. Ir pašsaprotami, ka šāds komplekts reti ir pieejams senioram.

Ja valstī tiek atbalstīta situācija, ka tikai noteiktas grupas — tās, kurām ir finanšu resursi, sociālais kapitāls vai piekļuve modernām tehnoloģijām — var attīstīt **nākotnes orientētas prasmes**, tad digitālā plaisa kļūst par jaunu netaisnības robežu. Rezultāts – sociāla izolētība, atstumtība, nabadzība.

Nedrīkst aizmirst, ka sociālā taisnīguma nodrošināšanai ir nepieciešama gan **pārdale** (taisnīga piekļuve resursiem), gan **atzīšana** (dažādu identitāšu un ieguldījumu novērtēšana).

Tādējādi par mūžizglītību atbildīgajām institūcijām būtu jānodrošina, lai **nākotnes orientēta izglītība** ir patiesi taisnīga un pievēršas abiem aspektiem, nodrošinot, ka nākotne ir ne tikai inovatīva, bet arī iekļaujoša.

Domājot par senioru izglītību un vērojot valstī notiekošos procesus, ir redzams, ka situāciju iespējams risināt tikai un vienīgi pastāvēt starpresoru sadarbībai.

Jau 2023.gadā valstī darbojas **Cilvēkkapitāla attīstības padome** –

koleģiāla institūcija, kas izveidota, lai īstenotu saskaņotu starpresoru sadarbību un pieņemtu lēmumus nepieciešamo darba tirgus pārkārtojumu plānošanā, izstrādē, ieviešanā un uzraudzībā,

veicinot cilvēkresursu attīstību un pieejamību atbilstoši nākotnes darba tirgus pieprasījumam un tautsaimniecības strukturālām pārmaiņām augstākas pievienotās vērtības radīšanai, kas dotu labumu sabiedrībai kopumā.

Padomes sastāvā ir ekonomikas ministrs, izglītības un zinātnes ministrs un labklājības ministrs.

Tādējādi jāatzīst, ka ministru līmenī sadarbība ir nodrošināta, tomēr vērojot mūžizglītības īstenošanu praksē nākas pārliecināties par totālu koordinācijas trūkumu.





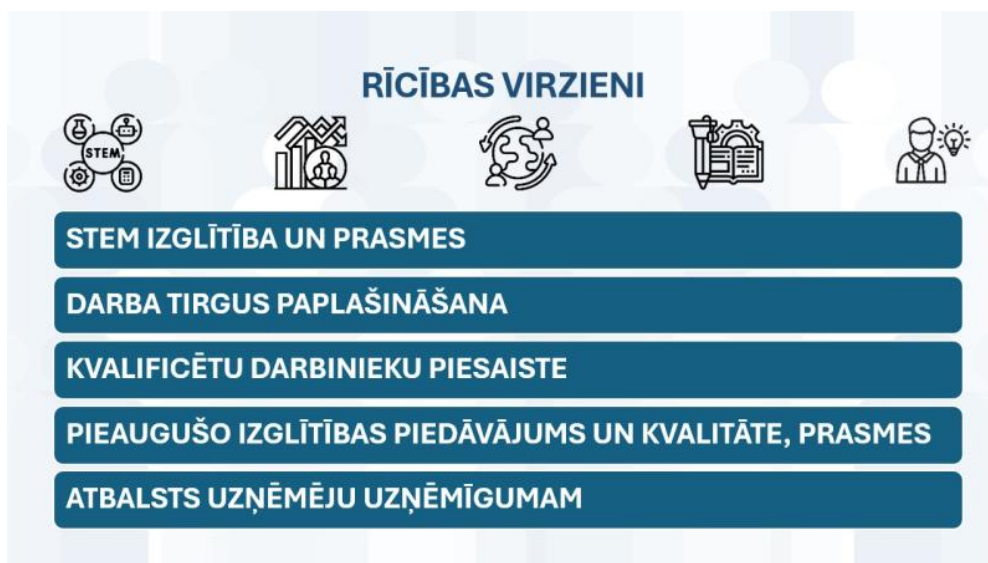
Nākotnes prasmes taisnīgākai sabiedrībai

Saskaņā ar Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030. gadam:

Valsts cilvēkkapitāls ir “vidējais iedzīvotāju zināšanu, talantu un spēju apjoms, reizināts ar ekonomiski aktīvo cilvēku skaitu. Cilvēkkapitāla vērtību raksturo tā zināšanu, spēju un talantu bāze, izmantošana un produktivitāte.

Investīcijas cilvēkkapitālā ir izglītība, veselības aprūpe, profesionālā sagatavotība un citas aktivitātes, kas padara cilvēkus ekonomiski ražīgākus un emocionāli bagātākus. Cilvēku skaitam samazinoties un sabiedrībai novecojot, būtiski ir saglabāt Latvijas cilvēkkapitāla bāzes vērtību un palielināt tā produktivitāti.”

Pie Ekonomikas ministrijas ir izveidots **Cilvēkkapitāla attīstības departaments**, kura uzdevums ir stratēģiski pārvaldīt un veidot cilvēkkapitāla attīstību, stiprinot sadarbību ar nozaru politikas veidotājiem, kā arī darba devēju organizācijām. Ir izstrādāts Cilvēkkapitāla attīstības rīcības plāns 2025.–2027. gadam.



Šobrīd vērojams, ka stratēģiskā pārvaldība un cilvēkkapitāla attīstības veidošana notiek tikai caur digitalizācijas apmācību atbalstīšanu mūžizglītības kontekstā. Digitālo prasmju apguves iespējas dod tūlītēju pozitīvu efektu, bet rada arī **potenciālus riskus**, jo iniciatīvas, kas paredzētas, lai sagatavotu pieaugušos nākotnei, var netīšām veicināt privilēģiju veidošanos, ja tās dod priekšroku tehnoloģiskām vai uz inovācijām vērstām prasmēm, nepievēršoties strukturālajām nevienlīdzībām. **Ir svarīgi, kas var mācīties nākotnei.**

Kad uz nākotni vērstas prasmes kļūst par resursu, kas pieejams galvenokārt tiem, kuri jau ir privilēģēti — pateicoties elitārām universitātēm, uzņēmumu mācībām vai labi finansētām izglītības sistēmām, **tas var nevis mazināt, bet gan pastiprināt nevienlīdzību.**





Nākotnes prasmes taisnīgākai sabiedrībai



UNESCO izdotajā deklarācijā “Izglītība 2030” izglītība tiek apzīmēta kā **cilvēktiesības** un aicināts nodrošināt iekļaujošu, taisnīgu un mūžizglītību visiem, arī senioriem. **Tiesības uz izglītību kā cilvēktiesības** pārsniedz formālās izglītības robežas, jo norāda uz to, ka pieaugušo izglītībai ir izšķiroša nozīme plaisu pārvarēšanā un izglītības pieejamības nodrošināšanā visām paaudzēm.

Jāatceras, ka pieaugušo izglītība, jo īpaši neformālās izglītības kontekstā, spēlē būtisku līdzsvarojošu lomu. Pieaugušo izglītības speciālistiem ir **ētiska atbildība** - veidot mācību vidi, kas ne tikai nodod zināšanas, bet arī dod **iespēju izglītojamajiem** rīkoties. Tas ietver iekļaujošu mācību programmu izstrādi, līdzdalības pedagoģijas izmantošanu un izglītojamo atzišanu par zināšanu līdzautoriem, nevis pasīviem saņēmējiem.

Nākotnes orientētu prasmju attīstīšana nav tikai jautājums par konkurētspējas saglabāšanu, bet par to, lai nodrošinātu, ka visi indivīdi – neatkarīgi no vecuma, izcelsmes vai sociālekonomiskā statusa – var piedalīties un veidot **sociālo saliedētību**.

Būtiska ir **ētiskā tālredzība** – spēja paredzēt lēmumu morālās un sociālās sekas. Pieaugušo izglītības vidē tas nozīmē **kritiskās nākotnes izpratnes** veicināšanu, ilgtspējības modelēšanu. Pieaugušie -mācīties gribētāji, kuri spēj domāt sistēmiski un ētiski, ir labāk sagatavoti, lai veicinātu ilgtspējīgas, demokrātiskas un taisnīgas pārmaiņas.

Pieaugušo izglītotājiem nākotnes orientētu prasmju un sociālā taisnīguma savstarpējā saistība liek pārskatīt gan mērķus, gan praktisko darbību. Jāņem vērā, ka vienlīdzīga piekļuve noteiktu veidu nākotnes orientētām mācību iespējām varētu tikt uzskatīta par būtisku **cilvēka cieņas, iekļaušanas un ilgtspējīgas attīstības** sastāvdaļu.

Laikmetā, ko raksturo nestabilitāte un pārmaiņas, **uz nākotni vērstas prasmes** ir jāuztver kā daudz vairāk nekā tikai ekonomiskās konkurētspējas instruments. Tām jābūt **brīvības, cieņas un līdzdalības pamatiem**, ar kuru palīdzību cilvēki var kopīgi veido taisnīgu nākotni.



Var teikt, ka izglītot nākotnei nozīmē **izglītot taisnīgumam**: nodrošināt, ka ikviens, ne tikai privilēģētie nedaudzie, var attīstīt spējas iedomāties, veidot un uzturēt nākotnes pasauli. Pieaugušo izglītība ir šīs misijas centrā. Taisnīgākas un ilgtspējīgākas nākotnes veidošana ir kolektīvs uzdevums, kas prasa pārdomāt ne tikai to, ko mēs mācāmies, bet arī to, kāpēc un kam mēs mācāmies.

